

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Ochyry-Żurawskiej pt. „*Wpływ działalności Ochotniczej Straży Pożarnej na bezpieczeństwo społeczności lokalnych na przykładzie powiatu przemyskiego i jarosławskiego*”.

1. Informacje wstępne - przedmiot recenzji

Recenzent oświadcza, że nie posiada żadnych interesów w odniesieniu do recenzowanej dysertacji, a także tematyka rozprawy mieści się w nurcie jego zainteresowań badawczo-naukowych i praktycznych.

Podstawą wydania recenzji jest wersja elektroniczna rozprawy autorstwa Katarzyny Ochyry-Żurawskiej pt. „*Wpływ działalności Ochotniczej Straży Pożarnej na bezpieczeństwo społeczności lokalnych na przykładzie powiatu przemyskiego i jarosławskiego*”, która została przesłana przez Krakowską Akademię im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Wydział Nauk o Bezpieczeństwie.

2. Ocena tematyki, metodyki i treści dzieła

Bezpośrednim podmiotem recenzowanej pracy są Ochotnicze Straże Pożarne będące jednymi z najważniejszych jednostek funkcjonujących w Krajowym Systemie Ratowniczo – Gaśniczym. Przedmiot badań natomiast obejmuje określenie relacji między odczuwalnym poziomem bezpieczeństwa przez lokalną społeczność, a także ocena działalności Ochotniczych Straży Pożarnych na terenie powiatu przemyskiego i jarosławskiego z jednoczesnym zaproponowaniem funkcjonalno-organizacyjnych kierunków zmian w omawianym zakresie, w celu zwiększenia stanu bezpieczeństwa lokalnego. Relacje oraz zmiany funkcjonalno-organizacyjne wykazane na podstawie oceny badawczej wskazujące słabe strony dziedzinowego systemu bezpieczeństwa i mają bezpośredni wpływ na sprawne oraz elastyczne reagowanie, a dokładniej ratownictwo w przypadku wystąpienia zagrożenia dla życia zdrowia i mienia ludzi.

Problematyka zawarta w recenzowanej pracy jest bardzo istotna z punktu widzenia środowiska bezpieczeństwa ludność, biorąc pod uwagę współdziałanie instytucjonalne podmiotów państwa oraz współdziałanie w ramach społeczności lokalnej, zwłaszcza w czasie reagowania na powstające sytuacje niebezpieczne. Środowisko bezpieczeństwa cechuje duża dynamika zmian oraz wysoki stopień nieokreśloności zachodzących w nim procesów. Sytuacja ta spowodowana jest przybierającym, co do intensywności oraz różnorodności sfer, procesem globalizacji, a także poszerzającym się spektrum wyzwań i zagrożeń.

W kształtowaniu bezpieczeństwa skuteczność i efektywność zarządzania odgrywa bardzo istotną rolę. Zachodzi zatem potrzeba pogłębionych naukowo badań tego procesu na rzecz jego optymalizacji, w oparciu o wyraźne sprecyzowane kryteria, do których zalicza się także zachowania organizacyjne jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych.

Przesłana wersja rozprawy doktorskiej zawiera 229 strony i podzielona jest na: wstęp, 4 rozdziały podstawowe, zakończenie, bibliografię, wykaz tabel, wykresów i schematów oraz załączniki. Recenzowana praca zawiera przypisy dolne oraz odwołania w tekście do innych badaczy, na których powołuje się Autorka dzieła, co w znaczący sposób podnosi wartość naukową rozprawy.

Zgodnie z zasadami redagowania opracowań monograficznych, recenzowana praca obejmuje warstwę teoretyczną oraz warstwę aplikacyjną. Autorka rozprawy postawiła na stronach 8 i 9, dwa główne cele rozprawy:

- cel poznawczy - określenie relacji (związku, zależności) między poziomem odczuwanego bezpieczeństwa przez lokalną społeczność, a działalnością Ochotniczych Straży Pożarnych,
- cel praktyczny - ocena działalności Ochotniczych Straży Pożarnych na terenie powiatu przemyskiego i jarosławskiego oraz zaproponowanie funkcjonalno-organizacyjnych kierunków zmian w tym obszarze, w celu zwiększenia poziomu bezpieczeństwa lokalnego.

Tak rozległe cele, Autorka stara się osiągnąć poprzez studia i badania literaturowe, dobrane pod kątem analizy zagadnienia objętego tytułem pracy, z uwzględnieniem funkcjonującego systemu bezpieczeństwa społeczności lokalnej RP, co zawarte jest zwłaszcza w rozdziale I dysertacji. W rozdziale tym Dyplomantka omówiła podstawowe kwestie związane z bezpieczeństwem na szczeblu lokalnym, w tym funkcjonujące rozwiązania systemowe. Przedstawiła uwarunkowania zagrożeń bezpieczeństwa o charakterze lokalnym płynnie przechodząc do omówienia zadań poszczególnych podmiotów i instytucji państwa zapewniających bezpieczeństwo społeczności lokalnej. Na zakres treści tego rozdziału wskazuje krótkie streszczenie we wstępie dysertacji, przy czym na stronie 9 występuje pomyłka „W dalszej części rozdziału **drugiego**, omówiono zadania władz lokalnych ...”, a przecież jest to rozdział pierwszy. Ponadto zastanawiającym jest dlaczego Dyplomantka w podrozdziale „*Podmioty odpowiedzialne za zarządzanie bezpieczeństwem społeczności lokalnej*” odniosła się do zadań Rady Gminy natomiast nie odniosła się już do zadań Rady Powiatu. Niefortunnym jest także użycie na stronie 61 sformułowania „*Nowym rozwiązaniem na szczeblu powiatu jest tworzenie w powiecie Komisji bezpieczeństwa i porządku publicznego ...*”, bowiem powołanie przez Starostę wspomnianej komisji, jest obowiązkiem ustawowym zawartym w ustawie o samorządzie powiatowym funkcjonującej od 1999 r. Nie jest to więc tak bardzo nowe rozwiązanie.

W rozdziale drugim przedstawiona została Ochotnicza Straż Pożarna, jako podmiot społeczny i organizacja pozarządowa, która najczęściej zajmuje się wszelkimi problemami związanymi z codzienną egzystencją lokalnych społeczności, przy czym elementem wprowadzającym jest omówienie roli i zadań wybranych organizacji pozarządowych funkcjonujących w Polsce. Rozważania na temat genezy i rozwoju oraz celów i zadań OSP, zwieńczone zostało omówieniem roli i miejsca jednostek OSP w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym. W rozdziale III zatytułowanym *Metodologia badań własnych* między innymi przedstawiono przedmiot oraz cel badań.

Przedstawiony został główny problem badawczy i problemy szczegółowe, a także hipoteza robocza i hipotezy szczegółowe. W dalszej kolejności rozdział ten przedstawia metody, techniki i narzędzia badań, z określeniem próby badawczej oraz terenu badań własnych. Rozdział IV to empiria odnosząca się do oceny charakteru zadań realizowanych przez jednostki OSP względem działań podejmowanych przez administrację samorządową w obszarze bezpieczeństwa lokalnego. W rozdziale przedstawione zostały zasoby ludzkie i wyposażenie jednostek OSP, a także sposoby oddziaływania jednostek OSP na bezpieczeństwo lokalne w powiecie przemyskim i jarosławskim, przy czym ocena ta dokonana została na podstawie badań ankietowych i wywiadów eksperckich. Szkoda, że Doktorantka w swoich badaniach nie rozszerzyła funkcjonowania OSP w przypadku wystąpienia zagrożeń militarnych, ograniczając zakres pracy odnoszący się do zagrożeń cywilnych (Tabela 4.13. , str. 170.). Uważam, że w obecnej sytuacji geopolitycznej zasoby ludzkie OSP, o których pisze w założeniach metodologicznych Doktorantka, mogą mieć zasadnicze znaczenie w efektywnym funkcjonowaniu krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego w przypadku wojny. Tym samym warto byłoby rozszerzyć i objąć badaniami zagadnienie odnoszące się do udziału druchów OSP w KSRG przypadku zagrożenia wojną, które w ostatnim czasie nabrało dużego znaczenia.

W tej części oceny dysertacji na uwagę zasługuje także fakt przedstawiania przez Doktorantkę wniosków na zakończenie każdego z rozdziałów, co z jednej strony syntetycznie ujmuje opisane w nim problemy, ułatwiając ich przyswojenie, a z drugiej strony, w pewnej części przygotowuje czytelnika do treści prezentowanych w rozdziale następnym.

Rozprawę zamyka zakończenie, w którym zawarte są konstatacje co do poziomu realizacji postawionych w rozprawie celów oraz uzyskanych wyników, przy czym moim zdaniem niezbyt jasno i precyzyjnie Doktorantka odniosła się do drugiej części celu praktycznego „...zapropozowanie funkcjonalno-organizacyjnych kierunków zmian w tym obszarze...”.

Warstwa aplikacyjna rozprawy wynika między innymi ze sformułowanych na stronach 125 i 126 pytań w formie problemów badawczych zawartych w formie pytań (5 pytań), na podstawie których zarysowana została problematyka badawcza, co prawdopodobnie skłoniło Autorkę do przedstawienia hipotezy: „Podstawowymi uwarunkowaniami działalności Ochotniczych Straży Pożarnych w zakresie bezpieczeństwa lokalnego w powiecie przemyskim i jarosławskim są przede wszystkim wyposażenie, stan osobowy, współpraca z innymi służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo lokalne oraz zaangażowanie w działalność ratowniczą jak i kulturalno-społeczną”. Dopełnieniem hipotezy głównej są hipotezy szczegółowe (5 hipotez) przedstawione na stronach 126 i 127. Uważam jednak, że hipoteza szczegółowa „Im lepiej wyposażone jednostki OSP o liczniejszym stanie osobowym, tym wyższa ocena przygotowania OSP do reagowania w sytuacji wystąpienia zagrożeń”, jest hipotezą oczywistą. Być może pod pojęciem „lepiej” ukryte jest nowoczesne wyposażenie oraz nowoczesne systemy wspomaganie decyzji, ale to już nie zostało w założeniach badawczych jasno określone. Co do liczniejszego stanu osobowego, to zwłaszcza w przypadku zdarzeń rozległych niewątpliwie decydujące znaczenie o powodzeniu działań ratowniczych ma zwiększony zasób osobowy, co również jest oczywistością. Tym samym uważam, że słowo „ocena” winno być zastąpione sformułowaniem „wyższa skuteczność reagowania”, ale to już wyjaśni Doktorantka w trakcie obrony publicznej.

Mimo zawartych powyżej uwag oceniam jednak, że *układ pracy jest logiczny, odzwierciedla proces badawczy, a poszczególne części rozprawy tworzą jednolitą całość, pozwalając czytelnikowi zrozumieć przedstawianą przez Doktorantkę problematykę i przyjęty przez nią tok rozumowania. Moim zdaniem praca nie jest przegadana i napisana językiem komunikatywnym, co ułatwia jej odbiór.*

Treści wspomagające

W recenzowanej dysertacji dużo miejsca poświęcono zdefiniowaniu pojęcia bezpieczeństwa powołując się na ustalenia innych badaczy. W tym przypadku Doktorantka stosuje w swojej pracy przypisy dolne, co ułatwia śledzenie prezentowanego jej rozumowania na omawiany temat. Odwołania zamieszczone w tekście rozprawy korespondują z wykazem piśmiennictwa (bibliografią) zamieszczonym na stronach 201 – 214. Jest to bardzo obszerna bibliografia uszeregowana rodzajowo: literatura zwarta, artykuły, źródła prawa i dokumenty, orzecznictwo, netografia. Pozytywną cechą jest wykorzystanie przez Doktorantkę literatury międzynarodowej natomiast dużą wartością dodaną jest umieszczenie w bibliografii publikacji własnych, które potwierdzają syntetyzujący (monograficzny) charakter pracy.

Odnosząc się natomiast do dodatkowych treści wspomagających, niedosyt mój budzi brak rozszerzenia definicyjnego w pojęciach zagrożenie i ryzyko, które Doktorantka używa w swojej dysertacji. I nie chodzi tutaj o numeratywne wskazanie zagrożeń, lecz o wyjaśnienie zależności i wpływu zagrożeń na ryzyko i stan bezpieczeństwa oraz na ewentualne zaistnienie sytuacji kryzysowej. Cytując bowiem Doktorantkę „... *ochotnicy służą praktycznie przy większości zdarzeń kryzysowych w środowisku lokalnym*” (str. 8.), można odnieść wrażenie, że każde zdarzenie to sytuacja kryzysowa, a przecież tak wcale nie jest. Wyrażam jednak przekonanie, że jest to tylko niedopowiedzenie i Doktorantka wyjaśni to sformułowanie w trakcie trwania publicznej obrony.

Materiał ilustracyjny i piśmiennictwo

Materiał ilustracyjny zawarty w rozprawie obejmują przede wszystkim tabele, wykresy oraz schematy, które odnoszą się do prezentowanych treści. Moim zdaniem materiał ilustracyjny dobrany jest celowo i dobrze wspomaga zrozumienie poruszanych w danym rozdziale zagadnień. Niedosyt natomiast budzą, co ma znaczenie dla oceny strony edytorskiej publikacji naukowej, niedociągnięcia w postaci braku przy niektórych tabelach przywołania źródła pochodzenia: np. Tabela 4.3., str. 148, braku znaków interpunkcyjnych: np. str. 9 - brak kropki na zakończeniu zdania, str. 15 - brak przecinka przy wyliczaniu i kropki na zakończeniu zdania, schemat 1.1., str. 38 - braku litery oraz zastosowanie wymiennej dużej i małej litery.

3. Podsumowane i wnioski

Problematyka recenzowanej rozprawy odnosi się do ważnej problematyki związanej z zapewnieniem akceptowalnego poziomu bezpieczeństwa społeczności lokalnych przy wykorzystaniu organizacji pożytku publicznego jaką jest Ochotnicza Straż Pożarna.

Uważam, że OSP poza działaniami ratowniczo gaśniczymi realizuje wiele funkcji, między innymi:

- funkcję afiliacyjną - opartą na zasadzie sąsiedztwa z wyboru,
- funkcję integracyjną - stanowiącą dla jednostek pomost między rodziną i społecznością lokalną z jednej strony, a narodem i wspólnotą ogólnoludzką z drugiej strony,
- funkcję ekspresyjną - stwarzającą warunki ich członkom do przeżyć i wyrażania upodobań,

które znacząco wpływają na zwiększenie sprawności i efektywności działania podmiotów bezpieczeństwa, a tym samym minimalizowania zagrożenia dla życia i zdrowia społeczności lokalnych.

Z punktu widzenia przyjętego tematu oraz analitycznego charakteru, dysertacja mimo wskazanych niedociągnięć, w zasadniczej mierze wyczerpuje treści określone przyjętym tematem. Układ pracy w kontekście tematu jest poprawny dla treści prezentowanych w kolejnych rozdziałach.

Szczegółowa ocena rozprawy pozwoliła mi sformułować następujące wnioski:

- wybór problematyki badawczej jest słuszny, a problematyka objęta dysertacją istotna z punktu widzenia teoriopoznawczego oraz utylitarne, przy czym uważam, że Doktorantka nie do końca przedstawiła kierunki zmian, co założyła sobie w przyjętej metodologii badawczej, a o czym wspominam w niniejszej recenzji,
- ogólna wiedza teoretyczna Doktorantki w zakresie prowadzonego podmiotu i przedmiotu badań jest wystarczająca,
- zastosowane podejście badawcze i przyjęte metody badań w zakresie przeprowadzania analizy nie budzą większych zastrzeżeń,
- kompozycja struktury pracy oraz źródła literaturowe nie budzą większych zastrzeżeń.

Wobec powyższego biorąc pod uwagę stwierdzenia, o których mowa powyżej, mimo kilku krytycznych sugestii zawartych w tekście recenzji stwierdzam, że Pani Katarzyna Ochyra-Żurawska wykazała się dostateczną umiejętnością:

- poprawnego sformułowania tematu rozprawy,
- poprawnego osadzenia rozprawy w ramach literatury przedmiotu,
- wykonania analizy problemu,

co dają mi podstawę do rekomendacji w zakresie dopuszczenia Doktorantki do dalszego etapu przewodu doktorskiego.

dr hab. inż. prof. Bogdan Kosowski
UJ w Krakowie

Kraków, 8 sierpień 2022 r.